

Rodne razlike u obiteljskim ulogama, zadovoljstvu i doživljaju pravednosti s obzirom na tradicionalnost stava

ANDREJA BARTOLAC*

Zdravstveno veleučilište Zagreb

ŽELJKA KAMENOV

Odsjek za psihologiju

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu

OLIVERA PETRAK

Zdravstveno veleučilište Zagreb

Zagreb, Hrvatska

Izvorni znanstveni rad

UDK: 316.64:316.66 -058.833

doi: 10.3935/rsp.v18i2.998

Primljeno: veljača 2011.

U ovom radu istražena je povezanost izraženog stava prema rodnim ulogama s percepcijom ostvarenih obiteljskih rodnih uloga, odnosno sa zadovoljstvom raspodjelom partnerskih ulaganja vezanih uz obavljanje svakodnevnih obiteljskih obveza te doživljajem pravednosti u vezi. U istraživanju je sudjelovalo 117 (izvan)bračnih parova. Potvrđena je hipoteza o razlici između žena i muškaraca po pitanju stavova prema partnerskoj i roditeljskoj rodnoj ulozi. Iako žene imaju egalitarnije stavove od muškaraca, na skalama ostvarenih uloga partneri se ne razlikuju. Tradicionalniji sudionici, za razliku od onih s egalitarnim stavovima, prosječno su nižeg stupnja obrazovanja, dulje žive s partnerom, te su do punoljetnosti odrastali u manjem mjestu. Značajna interakcija glavnih efekata nađena je za varijablu doživljaj pravednosti u vezi. Muškarci općenito smatraju odnose u vezi pravednijim od žena, a pritom žene doživljavaju pravednost u vezi najmanjom, a egalitarni muškarci najvećom.

Ključne riječi: rodne uloge, (izvan)bračni parovi, stavovi, zadovoljstvo, pravednost.

* Andreja Bartolac, Zdravstveno veleučilište Zagreb / University of Applied Health Studies, Mlinarska cesta 38, 10 000 Zagreb, Hrvatska / Croatia, andreja.bartolac@zvu.hr

UVOD

Pojmom rodne uloge obuhvaćena su kulturološki i socijalno propisana ponašanja koja su dodijeljena muškarcima i ženama, a isključivo su utemeljena na rodnim razlikama (Bartley i sur., 1991.). Socijalne uloge žena od posebnog su interesa istraživača iz razloga što njihove uloge doživljavaju najveću transformaciju, postaju sve brojnije i sve ih je teže uskladiti, a očekivanja vezana uz realizaciju tih uloga postaju sve veća (npr. Bryant, 2003.; Brajdić-Vuković i sur., 2007.; Damaske, 2008.). Neki autori smatraju da je konvencionalna podjela obiteljskih i profesionalnih uloga rezultat njihove socijalizacije (Major, 1993.; Witt, 1997.). Pritom se obavljanje poslova u domaćinstvu i skrb za djecu tradicionalno smatraju dijelom ženinog identiteta, dok je uloga hranitelja obitelji bliskija muškom identitetu. Unatoč tome, u našem društvu obitelji **dvostrukog hranitelja** (Čudina-Obradović i Obradović, 2006.) su uobičajene. To potvrđuje iskazan ambivalentan stav prema rodnim ulogama hrvatskih građana koji uključuje i tradicionalne i moderne poglede na uloge žena (Brajdić-Vuković i sur., 2007.; Tomić-Koludrović i Lončarić, 2007.). Povijesno gledajući, stavovi vezani uz ulogu žene kao majke, domaćice i zaposlenice izrazito su vezani uz političko-religiozni sustav. U socijalističkom društvenom uređenju zaposlenost na puno radno vrijeme bila je uobičajena i za žene i za muškarce, što je omogućavao institucionaliziran i dostupan sustav dnevne skrbi za dijete (Brajdić-Vuković i sur., 2007.). Međutim, iako se u to vrijeme proklamirala rodna ravnopravnost, ona zapravo nije postojala u socijalnoj realnosti, opisuju isti autori. Većina žena/majki radila

je izvan kuće puno radno vrijeme i istovremeno nosila dvostruki teret rada na poslu i u kućanstvu. S takvim posljedicama susretale su se žene u svim tranzicijskim društvima (McNay, 2005.). Podaci iz područja nekadašnje Jugoslavije pokazuju da je ukupno radno opterećenje žena bilo oko 60-70 sati tjedno, od čega se 20-30 sati odnosilo na neplaćenu **drugu smjenu** (Massey i sur., 1995., prema Brajdić-Vuković i sur., 2007.). Ni deset godina kasnije, situacija s opterećenjem žene u domu nije se promijenila. Bartley i suradnice (2005.) potvrđuju da su u njihovom istraživanju muževi tijekom tjedna provodili prosječno 20 sati obavljajući poslove u domaćinstvu, a žene prosječno čak 34 sata tjedno. Danas, nakon velikih političko-ekonomskih preokreta, naglog porasta broja nezaposlenih, osobito žena¹ u industriji, značajnog smanjenja osjećaja sigurnosti vezanog uz zadržavanje posla (osobito nakon povratka s porodiljinog dopusta), propagirane retraditionalizacije institucije obitelji, kao i sve naglašenijeg političko-socijalnog utjecaja dominantne religijske institucije, ova tranzicija osobito je ugrožavajuća za žene (Kerovec, 2003.; Glass, 2004.; Lobodzinska, 2006.; Brajdić-Vuković i sur., 2007.). Tome zacijelo doprinosi činjenica da i danas dvostruko više muškaraca (24,4%) nego žena (13,7%) smatra da je rodna ravnopravnost u hrvatskom društvu već postignuta (Ajduković, 2009.).

Stavovi prema rodnim ulogama odnose se na vjerovanja koja ljudi imaju o primjerenim ulogama i obvezama žena i muškaraca (Frieze i sur., 2003.). U istraživanju Brajdić-Vuković i suradnika (2007.) na 1250 sudionika, tradicionalniji stavovi izražavani su prema obavljanju poslova u domaćinstvu te podjeli odgovornosti za

¹ Nezaposlenost žena uvijek je bila izraženija od nezaposlenosti muškaraca, a u 2008. godini, od ukupnog broja nezaposlenih u Hrvatskoj 54% bile su žene (Republika Hrvatska, Državni zavod za statistiku, Žene i muškarci u Hrvatskoj, 2009.).

djecu i kućne financije. Ipak, većina sudionika složila se da bi žena trebala biti zaposlena i izvan kuće, što je vjerojatno posljedica nužnosti još jednog dohotka kako bi se održao kućni proračun. U skladu s očekivanjima, žene su iskazale manje tradicionalan stav od muškaraca po pitanju rodni uloga, no na razini ostvarenih uloga još uvijek prevladavaju tradicionalniji oblici ponašanja kod oba partnera, što je potvrđeno i u radovima Frieze i suradnika (2003.) te Jugović (2004.).

S druge strane, građani zapadnoeuropskih država, kao i Sjedinjenih Američkih Država, pokazuju jačanje stava u prilog sudjelovanja žena na tržištu rada, kao i realno povećanje broja zaposlenih žena, što nije dio povijesno-tradicijskog sustava navedenih zemalja (Wilkie i sur., 1998.; Bartley i sur., 2005.). Kao razlozi navode se pristupačnost i bolja edukacija za žene, bolje mogućnosti razvoja karijere i sve veći broj obitelji koje ovise o dvije plaće kako bi održale životni standard (Sundstrøm, 1999.). Dva izvora obiteljskog dohotka zasigurno omogućavaju veću ekonomsku stabilnost i zaštitu od financijskog sloma, smanjuju isključivu odgovornost muškarca za obiteljsku financijsku stabilnost i osiguravaju ženi zadovoljstvo zbog postignuća izvan doma (Coltrane, 2000.).

Istraživanja rodno obilježenih stavova i ponašanja između partnera provedena tijekom posljednjih dvaju desetljeća ukazuju na propitivanje tradicionalno propisanih normi ponašanja i obveza koje se vezuju uz rodne uloge (primjerice: Mederer, 1993.; Lennon i Rosenfield, 1994.; Baker i sur., 1996.; Mikula i sur., 1997.; Wilkie i sur., 1998.; Himsel i Goldberg, 2003.; Bartley i sur., 2005.; Meier i sur. 2006.; Topolčić, 2001.; Kamenov i sur. 2007.; Kamenov i Jugović, 2009.). Stječe se dojam da ulaskom na tržište rada i razvijanjem karijere, žene izlaze iz tradicionalnih uloga vezanih uz obitelj i domaćinstvo. Međutim, u stvar-

nosti su žene prisiljene balansirati uloge vezane uz posao i uloge vezane uz obitelj i to čine iznenađujuće uspješno, usprkos plaćanju visoke cijene u obliku stresa i premorenosti (kako navodi Wiersma, 1990., prema Jugović i Kamenov, 2009.). Jesu li uzrok tome tradicionalna socijalna očekivanja ili internalizirani osjećaj rodne odgovornosti? Tang i Tang (2001.) smatraju da su socijalni normativi rodni uloga toliko internalizirani da bez obzira na uspješnost u poslovnom svijetu, žene ipak misle da je njihova dužnost predvoditi u skrbi za obitelj. Takav stav Hochschild (1989., prema Šikić-Mičanović, 2001.) naziva **tranzicionalnim**, odnosno srednjim putem između strogo tradicionalnog (žena-majka i odgojiteljica) i egalitarnog (žena-partnerica u svim sferama života). Preuzimajući na sebe primarnu odgovornost za funkcioniranje obitelji i kućanstva (Coltrane, 2000.), u žena nastaje konflikt pri pokušaju zadovoljavanja zahtjeva koje donose poslovne i obiteljske obveze. Ukoliko je to točno, a brojna istraživanja to potvrđuju (npr. Lee i Powers, 2002.; Bryant i Constantine, 2006.; Pearson, 2008.), ostvarenje socijalnih uloga žena zasigurno utječe i na muškarce, kao i na njihov partnerski odnos.

Pravednost i zadovoljstvo u obiteljskim ulogama

Teorijska objašnjenja zadovoljstva i pravednosti u partnerskoj vezi uglavnom proizlaze iz socijalne psihologije. Teorija socijalne razmjene (Blau, 1964.; Kelley i Thibaut, 1978., prema Aronson i sur., 2005.) počiva na ekonomskom modelu razmjene, odnosno onome što smo iz odnosa dobili naprama onome što smo uložili. Walster, Walster i Berscheid (1978., prema Aronson i sur., 2005.) proširuju prethodnu teoriju uvodeći koncept jednakosti u vezi. Autori objašnjavaju teoriju jednakosti kroz argument da su ljudi najsretniji u odnosi-

ma u kojima su dobici i gubici koje osoba doživljava te njezini doprinosi zajedničkoj vezi otprilike jednaki dobicima, gubicima i doprinosima druge osobe. Neravnoteža u tim odnosima doživljava se kao nepravedna nejednakost.

U literaturi nailazimo na nesuglasje u istraživanjima vezanim uz zadovoljstvo i pravednost u raspodjeli obiteljskih odgovornosti. Već smo naveli da žene značajno više vremena i truda ulažu u obavljanje svakodnevnih, rutinskih poslova vezanih uz obitelj i održavanje domaćinstva (Lennon i Rosenfield, 1994.; Coltrane, 2000.; Bartley i sur., 2005.). Očekivali bismo da neravnojpravna podjela poslova u obitelji uvijek izaziva nezadovoljstvo u žena. Većina istraživanja to i potvrđuje; niže zadovoljstvo žena primjećuje se osobito u obiteljima koje imaju malu (predškolsku) djecu, zatim kod žena koje su educiranije i više zarađuju od svojih muževa te imaju egalitarnije stavove prema rodnim ulogama (Suitor, 1991.; Mederer, 1993.; Lennon i Rosenfield, 1994.; Baker i sur., 1996.; Mikula i sur., 1997.; Rogers i Amato, 2000.; Bartley i sur., 2005.; Kamenov i sur., 2007.). Međutim, u nekim istraživanjima žene iskazuju relativno zadovoljstvo neravnojpravnom raspodjelom poslova, a ono se osobito javlja kod žena koje se izjašnjavaju kao domaćice, odnosno kod žena koje bi imale egzistencijalne poteškoće ukoliko bi došlo do razvoda (Major, 1993.; Lennon i Rosenfield, 1994.). Osim straha od razvoda braka, neki autori tumače takve nalaze potvrdom ženskog identiteta (Mederer, 1993.). Sukladno tome, većina muškaraca koji imaju tradicionalne stavove o podjeli poslova u domaćinstvu i čije žene rade na visoko plaćenim poslovnim pozicijama izražavaju nižu razinu zadovoljstva (Wilkie i sur., 1998.). Isti autori smatraju da je u toj situaciji moguće da muškarci osjećaju kako podjela uloge hranitelja između partnera nije simbol solidarnosti, već iza-

zov za muškarčev autoritet.

Doživljaj pravednosti u vezi i zadovoljstvo vezom neraskidivo su povezani. Značajnu povezanost rezultata na Skali percipirane pravednosti u braku i Skali bračnog zadovoljstva uočile su i Čubela-Adorić i Mičić (2010.). One ističu da su pitanja pravde i nepravde relevantna za partnerske odnose, osobito kod osoba koje su više orijentirane na recipročnost u odnosu i odmjeravanju vlastitih i partnerovih doprinosa i dobiti iz veze, kao i u situacijama u kojima je pitanje pravednosti u vezi posebno istaknuto, primjerice, kod neravnojpravne podjele obiteljskih poslova i obveza nakon rođenja djeteta (Čubela Adorić, 2006., prema Čubela-Adorić i Mičić, 2010.).

Pravednost u vezi objašnjava se kroz percepciju pojedinog partnera o pravednoj raspodjeli zahtjeva i nagrada (Bartley i sur., 2005.). Međutim, partneri mogu precjenjivati vlastiti doprinos, a podcjenjivati posao koji obavlja njihov partner, što ima najveći učinak na smanjenje zadovoljstva u oba partnera (Meier i sur., 2006.), a osobito u žena (Wilkie i sur., 1998.). Očekivano, žene čiji muževi podcjenjuju njihov ukupan rad i doprinos značajno su manje zadovoljne. Napetosti između partnera nastaju kada jedan ili oba partnera osjećaju kako ne dobivaju priznanje za ono što rade, odnosno kada partner nije dovoljno zahvalan za učinjeno. Major (1993.) opisuje Hochschildin (1989.) nalaz prema kojem je većina žena u uzorku bila zahvalnija svojim supruzima za bilo koju pruženu pomoć u domaćinstvu ili brizi za djecu nego što su to supruzi iskazivali njima. Osjećaj zahvalnosti često je prisutan kada netko osjeća da dobiva više nego što mu/joj pripada ili više nego što ima pravo očekivati. U terminima međusobnog pomaganja, ukoliko muškarac zaista doprinosi u obavljanju kućanskih poslova, njegova se žena intuitivno osjeća zahvalnom, odnosno oboje smatraju da bi to trebala biti. Iz toga proizlazi da je održavanje domaćin-

stva toliko rodno ukorijenjeno da se kod žena osjeća kao normativna obveza, a kod muškaraca kao izraz dobre volje.

CILJ I PROBLEMI ISTRAŽIVANJA

Provedba ovog istraživanja potaknuta je istraživanjima u svijetu, kao i u Hrvatskoj, koja ostavljaju dojam da se nesuglasje između stavova i iskustva u pogledu podjele uloga između supružnika posljednjih desetljeća smanjuje, iako je još uvijek prisutnije kod žena (Twenge, 1997.; Bryant, 2003.; Jugović, 2004.; Stickney i Konrad, 2007.). Također, nalazi ukazuju na značajnu ulogu stavova o rodnim ulogama u percepciji pravednosti ostvarene podjele obiteljskih uloga među partnerima i zadovoljstvu partnerskom vezom. Kako partnerska i roditeljska rodna uloga definiraju odnose, obveze i ponašanje u partnerskoj zajednici s djecom, u ovom istraživanju pokušale smo odgovoriti na sljedeće probleme:

Razlikuju li se muškarci i žene u svojim stavovima o rodnim ulogama te postoje li razlike među njima u ostvarenim partnerskim i roditeljskim ulogama?

Postoji li nesuglasje između stavova o rodnim ulogama i ostvarenih obiteljskih uloga kod žena i muškaraca?

Razlikuju li se osobe s tradicionalnijim i egalitarnijim rodnim stavovima u socio-demografskim obilježjima, samoprocjeni ostvarenih obiteljskih uloga, doživljaju pravednosti u vezi te zadovoljstvu raspodjelom obiteljskih obveza (kućanskih poslova, financija i donošenja odluka)?

METODOLOGIJA

Sudionici

U istraživanju je sudjelovalo 117 parova koji žive zajedno u braku ili u izvanbračnoj zajednici barem godinu dana i imaju djecu.

Sudionici čine prigodan uzorak roditelja ili odraslih poznanika studenata i nastavnika jednog zagrebačkog veleučilišta. Prikupljanje podataka provedeno je u razdoblju od listopada 2008. do lipnja 2009. godine u području središnje Hrvatske.

Prosječna dob sudionika je 40 godina (žene), odnosno 42 godine (muškarci), pri čemu se raspon dobi kreće od 22 do 74 godine. Većina sudionika odrasla je u velikom gradu (44,4%) ili na selu (32,5%). Od ukupnog broja sudionika, njih 54% visoko su obrazovani, a 90,2 % ih je u nekoj vrsti radnog odnosa (najviše zaposleni na neodređeno radno vrijeme, njih 74,4%). Većina parova živi u formalnom braku, dok 15 parova živi u izvanbračnoj zajednici. Parovi prosječno žive zajedno 16,2 godina (sd=9,29). Većinom imaju jedno (34,6%) ili dvoje djece (46,6%), dok 18,8% parova ima troje ili više djece.

Instrumenti

Sudionici su ispunili skalu stavova prema rodnim ulogama (**Skala idealnih rodnih uloga**, 47 tvrdnji) i skale procjene iskustva u rodnim ulogama: **Skala ostvarene partnerske uloge** (7 tvrdnji) i **Skala ostvarene roditeljske uloge** (13 tvrdnji). Skale su nastale modifikacijom **Skale ravnopravnosti spolnih uloga**, *SRES* (Jugović, 2004.).

Za skalu stavova sudionik izražava svoj stupanj slaganja sa svakom navedenom tvrdnjom na petstupanjskoj skali Likertovog tipa, u rasponu od 1 (uopće se ne slažem s navedenom tvrdnjom) do 5 (u potpunosti se slažem). Primjer čestica za ovu skalu koji odražava tradicionalan stav bio bi: Da bi brak bio uspješan, supruga treba svoje potrebe prilagođavati suprugovima, dok bi za egalitaran stav primjer bio: Karijera supruge trebala bi biti barem jednako toliko važna kao i karijera njenoga supruga.

Za skale procjene ostvarenih uloga sudionik označava koliko se navedena tvrd-

nja odnosi na njega u rasponu od 1 (uopće nije točno) do 5 (u potpunosti je točno). Primjeri čestica za procjenu partnerskog odnosa bio bi: U našoj obitelji partner i ja podjednako dijelimo kućne poslove, odnosno za procjenu roditeljskog ponašanja: U našoj obitelji partner je barem jednako često kao i ja mijenjao pelene bebama.

Ukupni rezultat izražava se kao prosjek svih bodova na pojedinoj skali, uz prethodnu inverziju tvrdnji tradicionalnog sadržaja. Pri tome, veći broj bodova odražava rodno egalitarniji stav, odnosno procjenu veće egalitarnosti u partnerskom odnosu. Mjere pouzdanosti izražene koeficijentom unutarnje konzistencije ovih skala iznose $\alpha=0,93$ za Skalu idealnih rodni uloga, $\alpha=0,65$ za Skalu ostvarene partnerske uloge te $\alpha=0,85$ za Skalu ostvarene roditeljske uloge.

Skala percipirane pravednosti u braku (Čubela Adorić, 2006.) dio je Upitnika percepcije kvalitete bračnog odnosa (UPK-BO, Čubela Adorić i Jurević, 2006.). Skala sadrži 11 tvrdnji vezanih uz percepciju pravednosti u vezi (primjerice: U našoj se vezi oboje podjednako »odričemo« i »žrtvujemo«) koje sudionik ocjenjuje na skali od 7 stupnjeva; od -3 do +3. Pritom ocjena -3 označava da je tvrdnja potpuno netočna, a +3 tvrdnja je potpuno točna. Pri bodovanju se procjene kodiraju od 1 do 7. Ukupan rezultat na skali određuje se kao prosječna vrijednost procjena na svim česticama pa se teoretski raspon rezultata kreće između 1 i 7. Pritom veći rezultat ukazuje na veću percipiranu pravednost odnosa s partnerom (Čubela Adorić i Mičić, 2010.). Pouzdanost ove skale iznosi $\alpha=0,82$.

S obzirom da se u literaturi ističe kako je »u istraživanja kvalitete braka važnije uključiti varijablu zadovoljstva pojedinim aspektom obiteljskog života, nego većinu tipičnih demografskih varijabli« (Suitor, 1991.:227), sudionici su procijenili svoje zadovoljstvo raspodjelom obiteljskih obve-

za u domenama: kućanski poslovi, raspodjela financija i donošenje odluka (Tadinac i sur., 2005.). Skale zadovoljstva raspodjelom ulaganja među partnerima ocjenjuju se na rasponima od 1 do 7, pri čemu ocjena 1 odražava potpuno nezadovoljstvo, a ocjena 7 – potpuno zadovoljstvo raspodjelom navedene odgovornosti.

U posljednjem dijelu upitnika sudionici upisuju socio-demografske podatke, a obuhvaćene su sljedeće varijable: spol, dob, stupanj obrazovanja, veličina mjesta prebivanja do punoljetnosti, bračni status, duljina zajedničkog života, broj djece te radni status. Svaki upitnik konstruiran je u dvije verzije; za žene i za muškarce.

Postupak

Prikupljanje podataka u ovom istraživanju provedeno je uz pridržavanje etičkih smjernica za provedbu istraživanja u kojima su ispitanici ljudi. Svaki anketar prosljedio je sudionicima (paru) komplet upitnika u kojemu se nalaze muška i ženska verzija, zasebno kuvertirana i označena šifrom, uz objašnjenje da je za ispunjavanje svakom sudioniku potreban mir i prostor diskrecije. Sudionici su upitnike ispunjavali svaki zasebno, zapečatili ispunjeni upitnik u kuvertu, a anketar ju je dostavio natrag istraživaču. Istraživač je otvorio kuverte tek kada su prikupljeni svi ispunjeni (i neispunjeni) upitnici.

REZULTATI

Kao odgovor na prvi problem t-testom ispitane su razlike između žena i muškaraca u stavu prema partnerskoj i roditeljskoj rodnoj ulozi te percepciji navedenih ostvarenih obiteljskih uloga. Pritom viša ocjena označava egalitarniji stav ili ponašanje unutar navedene uloge.

Tablica 1.

Deskriptivna statistika za razlike između žena i muškaraca u stavovima i ostvarenoj partnerskoj i roditeljskoj ulozi (sve skale raspona 1-5), s pripadajućim t-omjerima

	M _z	SD _z	M _m	SD _m	t	df	p
Stav prema partnerskoj ulozi- ostvarena partnerska uloga	4,29	0,475	3,86	0,623	-5,880	232	0,001
	3,94	0,629	3,87	0,691	-0,826	228	0,409
Stav prema roditeljskoj ulozi- ostvarena roditeljska uloga	4,31	0,521	4,01	0,549	-4,271	232	0,001
	3,70	0,745	3,55	0,770	-1,469	223	0,143

U tablici 1. vidljivo je da se muškarci i žene u ovom uzorku značajno razlikuju na obje skale stavova. Pritom žene imaju značajno egalitarnije stavove od muškaraca o navedenim socijalnim ulogama. Nasuprot tome, na skalama ostvarenih uloga nisu dobivene značajne razlike između žena i muškaraca, što ukazuje na to da se muškarci i žene slažu u procjeni svojih ostvarenih uloga u obitelji, odnosno da je njihova percepcija stvarnog ponašanja unutar uloga međusobno usklađena.

Unutar drugog problema zanimalo nas je postoji li nesuglasje između stavova o obiteljskim rodnim ulogama i ostvarenih uloga unutar skupina muškaraca i žena.

Suglasje između skale stavova i skale ostvarene partnerske i roditeljske uloge za žene i muškarce provjereno je t-testom

za zavisne uzorke. Na subuzorcima žena vidljivo je da se stavovi prema rodnim ulogama i ponašanje u ostvarenim ulogama značajno razlikuju za obje navedene skale. Pritom su stavovi žena egalitarniji u odnosu na njihove ostvarene uloge. S druge strane, stavovi muškaraca i njihove ostvarene partnerske uloge jednako su tradicionalne, dok je u području roditeljskih uloga razlika između stava i procijenjenog ponašanja značajna.

Pod vidom trećeg problema provjereno je koliko se sudionici ovog istraživanja razlikuju s obzirom na tradicionalnost stava koji zauzimaju prema rodnim ulogama. Pritom su istražene razlike u sociodemografskim osobinama sudionika, ostvarenim obiteljskim ulogama, doživljaju pravednosti u vezi te zadovoljstvu životom

Tablica 2.

Rezultati provjere suglasja između skale stavova(s) i skale ostvarene(o) partnerske i roditeljske uloge za žene i muškarce, s pripadajućim t-omjerima

Skale	spol	N	M _s M _o	SD _s SD _o	t	df	p
Stav prema partnerskoj ulozi - ostvarena partnerska uloga	Ž	115	4,28 3,94	0,471 0,629	6,524	114	0,000
	M	115	3,86 3,87	0,618 0,691	-0,076	114	0,939
Stav prema roditeljskoj ulozi - ostvarena roditeljska uloga	Ž	112	4,31 3,70	0,525 0,745	11,497	111	0,000
	M	113	4,01 3,55	0,56 0,77	8,649	112	0,000

Legenda: M_s=aritmetička sredina za skalu stavova prema rodnoj ulozi, M_o= aritmetička sredina za skalu ostvarene rodne uloge.

u partnerskoj zajednici. Iako je namjera bila povezati sociodemografske varijable (kao što su dob, stupanj obrazovanja, veličina mjesta odrastanja, duljina zajedničkog života i broj djece) s varijablama spol i stav, zbog niske korelacije s ostalim varijablama one su izostavljene iz multivarijatne analize varijance. Razlike između skupina provjerene su stoga t-testom.

S obzirom na to da cijela skupina sudionika zastupa egalitarnije stavove ($M=4,05$, $sd=0,529$), nije opravdano govoriti o razlici između tradicionalnih i egalitarnih sudionika. Stoga su sudionici podijeljeni na dvije jednake skupine s medijanom ($C=4,16$) kao kriterijem raspodjele. Iako su sudionici na taj način podijeljeni na one koji zastupaju više ili manje egalitaran (tradicionalniji) stav, svjesni smo da je ova podjela relativna, odnosno da se ne temelji na nekoj apsolutnoj graničnoj vrijednosti. Razlike u sociodemografskim obilježjima sudionika podijeljenih u ove dvije skupine prikazane su u tablici 3., a uočavaju se značajne razlike u većini varijabli, osim dobi sudionika i broja djece. Pritom su oni sudionici koji zastupaju tradicionalnije stavove nižeg stupnja obrazovanja, dulje žive s partnerom te su odrasli u manjem mjestu.

Kako bi se ustanovila razlika između sudionika s manje i više egalitarnim stavom o rodnim ulogama, provedena je multivarijatna analiza varijance sa spolom i egalitarnošću stava kao nezavisnim varijablama, odnosno ostvarenim obiteljskim ulogama (partnerska i roditeljska), zadovoljstvom raspodjelom obveza (kućanskih, financijskih i donošenje odluka) te doživljajem pravednosti u vezi kao linearnom kombinacijom zavisnih varijabli. Kako su sve varijable uključene u navedenu latentnu zavisnu varijablu u međusobno značajnim korelacijama, smatramo da mjere različite vidove zajedničke kohezivne teme. Dodatno, korelacije između varijabli u kombinaciji su umjerene (u rasponu od $r=0,24$ do $r=0,58$), te stoga u ovom slučaju uporabu multivarijatne analize varijance nalazimo opravdanom. Izračunom, MANOVA je pokazala značajne glavne efekte spola $F(1,190) = 9,668$, $p<0,001$) i stava prema rodnim ulogama $F(1,190) = 13,717$, $p<0,001$), bez interakcije $F(1,190) = 1,889$, n.s.). Aritmetičke sredine i standardne devijacije za sve varijable prikazane su u tablici 4., a rezultati pojedinih analiza u tablici 5.

Tablica 3.

Rezultati provjere razlika u sociodemografskim obilježjima skupina sudionika s tradicionalnijim i egalitarnim stavom prema rodnim ulogama, s pripadajućim t-omjerima

Sociodemograf. var.	Skupine	N	M	SD	t	df	p
Dob	T	116	42,52	8,416	1,808	230	0,072
	E	116	40,37	9,632			
Stupanj obrazovanja	T	118	2,67	0,916	-3,705	231	0,000
	E	115	3,12	0,947			
Duljina zajedničkog života	T	116	17,60	9,039	2,653	227	0,009
	E	113	14,39	9,297			
Veličina mjesta odrastanja	T	118	2,01	0,892	-1,992	231	0,048
	E	115	2,23	0,841			
Broj djece	E	116	1,82	0,851			

Legenda: T = izražen manje egalitaran (tradicionalniji) stav, E = izražen egalitaran stav.

Tablica 4.
Demografske i psihosocijalne značajke sudionika koji zastupaju tradicionalnije i egalitarne stavove prema rodnim ulogama

	TRADICIONALNIJI												EGALITARNI																																																																																															
	muškarci						žene						ukupno						muškarci						žene						ukupno																																																																													
	N	M	SD	N	M	SD	N	M	SD	N	M	SD	N	M	SD	N	M	SD	N	M	SD	N	M	SD	N	M	SD	N	M	SD																																																																														
Ostvarena partnerska uloga	80	3,71	0,717	37	3,60	0,539	117	3,67	0,665	35	4,23	0,458	78	4,09	0,609	113	4,14	0,568	77	3,27	0,687	36	3,20	0,766	113	3,25	0,711	36	4,17	0,559	76	3,94	0,605	112	4,02	0,597	76	6,30	1,189	35	5,46	1,651	111	6,04	1,401	34	6,50	0,788	78	5,58	1,455	112	5,86	1,355	77	6,47	0,926	34	5,85	1,520	111	6,28	1,169	33	6,70	0,529	77	6,36	1,157	110	6,46	1,020	81	6,26	1,149	36	6,22	1,245	117	6,25	1,174	35	6,66	0,765	80	6,36	1,058	115	6,45	0,984	76	5,36	1,119	36	4,87	0,723	112	5,19	1,031	35	6,10	0,752	79	4,85	0,925	114	5,23	1,046
Ostvarena roditeljska uloga																																																																																																												
Zadovoljstvo raspodjelom kućanskih poslova																																																																																																												
Zadovoljstvo raspodjelom financija																																																																																																												
Zadovoljstvo donošenjem odluka																																																																																																												
Percepcija pravednosti u vezi																																																																																																												

Tablica 5.

Rezultati multivarijatne analize varijance sa spolom i stavom prema rodnim ulogama kao nezavisnim varijablama

		df	F	p
Spol	Ostvarena partnerska uloga	1	1,848	0,176
	Ostvarena roditeljska uloga	1	1,799	0,181
	Zadovoljstvo raspodjelom poslova	1	19,400	0,000
	Zadovoljstvo raspodjelom financija	1	11,045	0,001
	Zadovoljstvo donošenjem odluka	1	1,289	0,258
	Percepcija pravednosti u vezi	1	37,821	0,000
Stav prema rodnim ulogama	Ostvarena partnerska uloga	1	31,995	0,000
	Ostvarena roditeljska uloga	1	69,433	0,000
	Zadovoljstvo raspodjelom poslova	1	1,012	0,316
	Zadovoljstvo raspodjelom financija	1	3,949	0,048
	Zadovoljstvo donošenjem odluka	1	2,763	0,098
	Percepcija pravednosti u vezi	1	5,290	0,023
Spol x stav	Ostvarena partnerska uloga	1	0,127	0,722
	Ostvarena roditeljska uloga	1	1,121	0,291
	Zadovoljstvo raspodjelom poslova	1	0,150	0,699
	Zadovoljstvo raspodjelom financija	1	0,966	0,327
	Zadovoljstvo donošenjem odluka	1	0,285	0,594
	Percepcija pravednosti u vezi	1	7,016	0,009

MANOVA je pokazala značajan glavni efekt spola za varijable zadovoljstva raspodjelom poslova i raspodjelom financija te varijablu percepcija pravednosti u vezi. Muškarci su zadovoljniji raspodjelom kućanskih poslova i raspodjelom financijskih izdataka te doživljavaju odnose unutar veze pravednijima. Glavni efekt stava prema rodnim ulogama značajan je za varijable ostvarena partnerska i roditeljska uloga, zadovoljstvo raspodjelom financija te percepcija pravednosti u vezi. To upućuje na zaključak da se oni sudionici koji imaju

egalitaran stav prema rodnim ulogama zaista ponašaju egalitarnije unutar svoje partnerske i roditeljske uloge, zadovoljniji su svojim sudjelovanjem u raspodjeli financijskih izdataka te doživljavaju partnerski odnos nešto pravednijim.

Interakcija glavnih efekata značajna je za varijablu doživljaj pravednosti u vezi. Muškarci općenito smatraju odnose u vezi pravednijim od žena ($t=5,565$, $df=225$, $p<0,001$), a pritom egalitarni muškarci smatraju pravednost u vezi značajno većom od tradicionalnijih muškaraca ($t=-3,621$,

df=110, $p<0,001$) Žene s tradicionalnijim stavovima prema rodnim ulogama doživljavaju odnose u svojoj partnerskoj vezi nešto pravednijim od žena s egalitarnim stavom, no ta razlika nije statistički značajna ($t=0,698$, $df=113$, $p>0,05$).

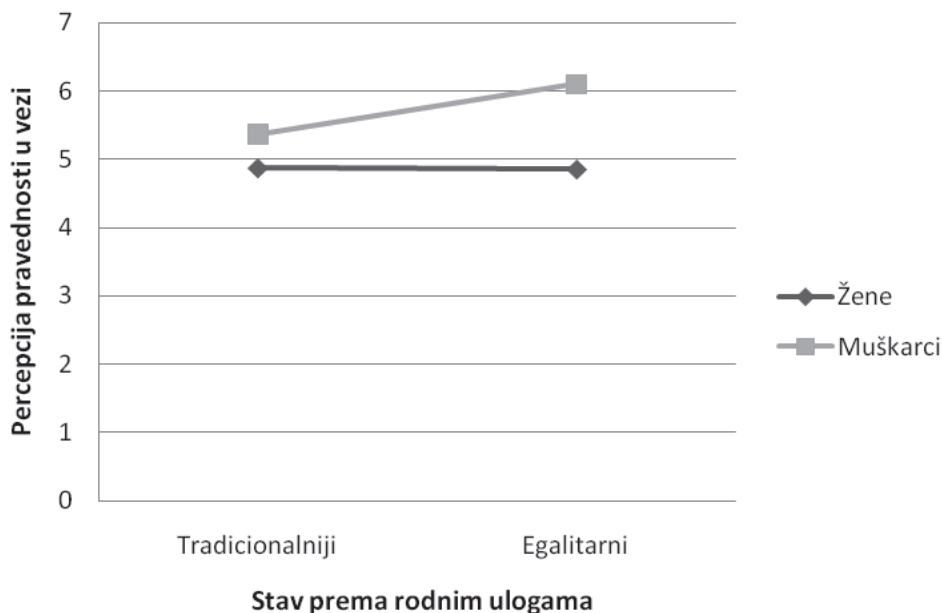
RASPRAVA

Danas, vjerojatno više nego ikada, rodne uloge postaju sve zahtjevnije. Takva očekivanja osobito se odražavaju na žene od kojih se očekuje izvrsnost i u poslovnom i u obiteljskom životu. Iako se deklarativno sve više prihvaća ravnopravni odnos između muškaraca i žena po pitanju opterećenja svakodnevnim obvezama, na instrumentalnoj razini takva ravnopravnost uglavnom izostaje. Istraživanje povezanosti stavova prema rodnim ulogama s realizacijom obiteljskih rodnih uloga, za-

dovoljstvom raspodjelom tri vrste investicija u partnerskoj vezi (kućanski poslovi i skrb za druge, financije i odlučivanje), kao i doživljajem pravednosti u vezi provedeno je uz suradnju 117 parova/sudionika koji žive u braku ili izvanbračnoj zajednici. Valja istaknuti da su sve korištene varijable, izuzev socio-demografskih, zapravo izraz percepcije sudionika istraživanja, a ne objektivna refleksija stvarnosti. No, kako nas poučava literatura iz socijalne psihologije, međuljudsko ponašanje možemo razumjeti tek kada sagledamo situaciju sa stajališta ljudi koji se u njoj nalaze, odnosno steknemo uvid u način na koji ljudi konstruiraju svijet oko sebe (Aronson i sur., 2005.). Stoga percepcija ponašanja ili okolnosti zapravo predstavlja stvarnost za pojedinca te ona određuje njegovo/njezino zadovoljstvo određenim odnosom.

Slika 1.

Interakcija spola i tradicionalnosti stava prema rodnim ulogama na doživljaj pravednosti u vezi izražen na skali od 1 do 7, pri čemu viša ocjena označava doživljaj veće pravednosti

Rodne razlike u stavovima prema rodnim ulogama i ostvarenim obiteljskim ulogama

Prvim problemom ispitale smo razliku između žena i muškaraca u stavu prema partnerskoj i roditeljskoj rodnoj ulozi te percipiranog ponašanja partnera unutar tih uloga. Dobiveni rezultati potvrđuju postavljenu hipotezu o razlici u stavovima o obiteljskim ulogama između žena i muškaraca. Iako su prosječni stavovi i žena i muškaraca umjereno egalitarni, žene ipak zastupaju stavove prema kojima bi trebala postojati veća ravnopravnost u rodnim ulogama. Ovakav nalaz potvrđen je i u prethodnim istraživanjima s većim skupinama hrvatskih građana (Jugović, 2004.; Brajdić-Vuković i sur. 2007.; Kamenov i Jugović, 2009.), kao i u studijama sa studentima (Frieze i sur., 2003.; Bryant, 2003.) te meta-analizama istraživanja izvan Hrvatske (npr. Twenge, 1997.; Coltrane, 2000.). Ova konstantnost u nalazima potvrđuje pretpostavku o zasićenosti žena tradicionalnim uređenjem prema kojem se uloga žene poistovjećuje s aktivnostima održavanja kućanstva i skrbi za obitelj, dok se uloga muškarca definira kroz produktivnost izvan kuće, financijski doprinos i socijalni status. Takva situacija ne začuđuje, s obzirom da raste broj žena koje su obrazovane i žele se realizirati i istaknuti i u drugim životnim ulogama, što im je onemogućeno ili barem otežano ukoliko svo slobodno vrijeme provode zaokupljene poslovima rukovođenja domaćinstvom.

Ipak, stav (»trebalo bi...«) i percepcija stvarnog ponašanja (»mi to činimo ovako...«) nisu sukladni. Vrijednosti ostvarenih uloga niže su nego na skalama stavova i pomaknute su prema sredine skale. Iako žene zastupaju egalitarnije stavove od muškaraca, njihove ostvarene uloge su tradicionalnije. Dodatno, nesuglasje između stavova i ostvarenih obiteljskih rodnih uloga

veće je u žena nego u muškaraca. Ovakav nesklad između želja i doživljaja stvarnosti dobiven je i u istraživanju koje je provela Jugović (2004.). Prema tome, iako žele veću ravnopravnost, žene još uvijek funkcioniraju u situaciji u kojoj raspodjela ulaganja u partnerskoj vezi nije ravnopravna, odnosno u kojoj one preuzimaju na sebe veći dio tereta organizacije obiteljskog života. S druge strane, muškarci izražavaju nešto manje egalitarne stavove o partnerskoj ulozi te su takvi njihovi stavovi u potpunosti usklađeni s ostvarenom ulogom. I ovaj nalaz u skladu je s podacima koje je dobila Jugović (2004.), u čijem istraživanju se također nije pokazala diskrepancija između idealnih i ostvarenih rodnih uloga muškaraca. Čini se da su stavovi muškaraca o podjeli uloga među partnerima više usklađeni s realitetom u hrvatskim obiteljima nego što su to stavovi žena koje smatraju da bi ta podjela uloga trebala biti egalitarnija. Međutim, dobiveni nalazi ukazuju na to da se ovaj zaključak odnosi samo na podjelu poslova i dužnosti među partnerima, dok u pogledu roditeljske uloge i muškarci izražavaju egalitarnije stavove od percipirane ostvarene uloge. Možemo pretpostaviti da se, kad je riječ o skrbi oko djece, i kod muškaraca i kod žena uloge raspodjeljuju više pod utjecajem tradicionalnih kulturalnih obrazaca (prema kojima je za skrb oko djece prvenstveno zadužena majka), nego na osnovi njihovih osobnih stavova. Iako bi i muškarci i žene željeli ravnopravniju raspodjelu obveza vezanih uz djecu, čini se da ih očekivanja socijalne okoline ipak u tome ograničavaju i usmjeravaju na tradicionalnije obrasce ponašanja.

Slijedom objašnjenja rodnih razlika, smatramo primjerenim osvrnuti se na razlike između partnera uočene u rezultatima multivarijatne analize varijance. Glavni efekt provedene analize za nezavisnu varijablu spol ukazao je na značajnu razliku između žena i muškaraca po pitanju zado-

voljstva raspodjelom kućanskih poslova i zadovoljstva raspodjelom financija. Žene su značajno manje zadovoljne raspodjelom navedenih ulaganja unutar svoje partnerske veze. S obzirom da žene doprinose obitelji financijski i obavljajući poslove u kući, dakle rade u najmanje »dvije smjene« (ukoliko ne računamo njegu i skrb za dijete tijekom noći, što bi uključivalo i »treću smjenu«), shvatljivo je njihovo nezadovoljstvo opterećujućim preuzimanjem kućanskih poslova (što potvrđuju i druga istraživanja, primjerice: Kamenov i sur., 2007.; Kamenov i Jugović, 2009.) te očekuju reciprocitet od svojih partnera. Muškarci su pak zadovoljniji raspodjelom obiteljskih financija, što se može potkrijepiti činjenicom da uloga hranitelja obitelji ne leži samo na njima (s obzirom na visok udio zaposlenih žena u uzorku koje financijski doprinose kućnom proračunu), dok su s druge strane rasterećeni preuzimanja istaknutije uloge u obavljanju kućanskih poslova i brizi za djecu. S obzirom da značajno doprinose kućanskom proračunu, a dodatno su opterećene tradicionalno podijeljenim obvezama unutar obiteljskih uloga, žene zacijelo smatraju kako bi trebale ravnopravnije sudjelovati u upravljanju obiteljskim novcem. Čini se da Wilkie i suradnice (1998.) ispravno zaključuju kada govore da ravnopravnija podjela hraniteljske uloge donosi više pogodnosti za muževe nego za žene, dok ravnopravnija podjela kućanskih odgovornosti nudi više prednosti za žene nego za muškarce. Područje upravljanja obiteljskim financijama vidljivo je i na razini čestica koje pojašnjavaju partnersku ulogu, pri čemu žene smatraju da **pokazuju kako su sposobne voditi obiteljske financije barem jednako dobro kao njihov partner**, no u tome se značajno razlikuju od muškaraca u uzorku ($t=-4,225$, $df=232$, $p<0,001$). Moguće objašnjenje ovog nalaza moglo bi se pronaći u izvještaju Jugović i Kamenov (2009.)

koje tumače da vjerovanje u tradicionalnijim društvima, prema kojemu muškarci imaju legitimno pravo zahtijevati autoritet u obitelji, omogućava tim istim muškarcima moć u muško-ženskim odnosima, čak i u slučajevima kada žena ima financijske resurse.

Razlike među sudionicima s obzirom na tradicionalnost stava prema rod-nim ulogama

Drugim problemom istražile smo razliku između sudionika s obzirom na tradicionalnost stava koji iskazuju prema rodnim ulogama. U literaturi se navodi da su osim roda, obrazovanje, dob i mjesto odrastanja najvažniji prediktori stavova prema rodnim ulogama (Kerpelman i Schvaneveldt, 1999.; Brajdić-Vuković i sur., 2007.). Rezultati našeg istraživanja ukazali su na značajne razlike između sudionika koji zastupaju egalitarne i tradicionalnije stavove (tablica 3.), a pritom su sudionici tradicionalnijeg stava prosječno nižeg stupnja obrazovanja, dulje žive s partnerom i odrastali su u manjem mjestu. Viši stupanj obrazovanja zaista se povezuje s egalitarnijim stavovima sudionika prema rodnim ulogama (Spence i Hahn, 1997.; Carter i sur., 2007.), s obzirom na to da su pojedinci tijekom socijalizacije i procesa edukacije izloženi različitim saznanjima i socijalnim utjecajima koji se mogu razlikovati od onih koje su primili u vlastitom domu tijekom odrastanja. Bryant (2003.) također potvrđuje utjecaj edukacije na formiranje ili mijenjanje stavova djevojaka i mladića tijekom četiri godine studija u smjeru manje tradicionalnih (iako djevojke zastupaju egalitarnije stavove tijekom cijelog tog razdoblja). Važnost u oblikovanju stavova pritom imaju vršnjaci, akademski angažman, uključivanje u kolegije na ženskim studijima te raznoliko iskustvo.

Korelacijska analiza naših podataka pokazala je da je stupanj obrazovanja značajno povezan s ostalih dviju varijabli na kojima se pokazala razlika između egalitarnih i tradicionalnijih sudionika – s veličinom mjesta odrastanja korelacija iznosi $r=0,284$ ($p<0,01$), a s duljinom zajedničkog života $r=-0,147$ ($p<0,05$). I između ovih dviju varijabli postoji povezanost koja iznosi $r=-0,193$ ($p<0,01$). Drugim riječima, sudionici koji su odrastali u manjoj sredini nižeg su obrazovanja i ranije su stupili u bračnu zajednicu, a to su upravo sudionici tradicionalnijeg stava. Pretpostavljamo da su ove osobe tradicionalnije stavove iz svoje primarne obitelji prenijeli u novu partnersku zajednicu. To možemo povezati i s nalazom dobivenim na reprezentativnom uzorku građana Hrvatske prema kojem tradicionalnije stavove o partnerskim i roditeljskim ulogama imaju muškarci, starije osobe, manje obrazovani i stanovnici seoskih sredina (Kamenov, 2009.).

Dodatno objašnjenje mogu ponuditi Kluwer i suradnici (1997.) čije istraživanje pokazuje veću vjerojatnost izbjegavanja sukoba i pregovora vezanog uz raspodjelu kućanskih poslova kod onih žena koje zastupaju tradicionalan stav ili imaju tradicionalnog supruga. Pritom se slažemo sa Šikić-Mićanović (2001.) koja predlaže ulaganje dodatnog istraživačkog napora u razumijevanje načina na koji parovi aktivno i neprestano uspostavljaju, pregovaraju i odupiru se pretpostavljenim rodnim ulogama.

Nalaz koji nije očekivan odnosi se na rezultat prema kojem se tradicionalniji sudionici i oni manje tradicionalni ne razlikuju s obzirom na dob. Neka istraživanja ukazuju na egalitarnije stavove prema rodnim ulogama kod mlađih sudionika (Carter i sur., 2007.; Brajdić-Vuković i sur., 2007.). Takav rezultat nije potvrđen u ovom istraživanju, što je vjerojatno posljedica prigodnog uzorka. Također je moguće da je iskustvo

partnerskog života i roditeljstvo imalo veći utjecaj na stavove sudionika od same dobi. Tu mogućnost trebalo bi bolje istražiti.

Rezultat multivarijatne analize varijance potkrjepljuje do sada iznesene razlike između skupine s egalitarnim i skupine s tradicionalnijim stavom prema rodnim ulogama. Glavni efekt varijable stava prema rodnim ulogama značajan je za zavisne varijable ostvarene partnerske i roditeljske uloge, pri čemu se oni sudionici koji zastupaju tradicionalnije stavove zaista i ponašaju na načine koji predviđaju tradicionalne rodne uloge, dok se oni s egalitarnim stavovima ponašaju egalitarnije.

Dodatne značajne razlike između skupina podijeljenih po stavu dobivene su i za varijable zadovoljstvo raspodjelom financijate percepcija pravednosti u vezi. Tradicionalniji sudionici manje su zadovoljni raspodjelom financija, što bismo mogli povezati s nalazom da su ovi sudionici nižeg stupnja obrazovanja te vjerojatno općenito nižih prihoda. S jedne strane to može voditi sniženom zadovoljstvu muškaraca koji u manjoj mjeri ostvaruju svoju rodnu ulogu hranitelja obitelji, a s druge strane manjem zadovoljstvu žena koje imaju takva tradicionalna očekivanja. Tradicionalniji sudionici također doživljavaju pravednost u vezi manjom, no ta razlika zapravo proizlazi iz razlike u percepciji tradicionalnijih i egalitarnih muškaraca te nema smisla interpretirati ovaj glavni efekt, već ćemo se na tu razliku osvrnuti u pojašnjenju interakcije.

Značajna interakcija glavnih efekata spola i stava dobivena je za varijablu doživljaj pravednosti u vezi. Muškarci u cijelom uzorku smatraju odnose u vezi pravednijima od žena, no pritom je doživljaj pravednosti u vezi izraženiji kod egalitarnih nego kod tradicionalnijih muškaraca, dok je kod žena u obje skupine niži. Čini se da muškarci percipiraju pravednost u vezi u skladu sa svojim doprinosom ravnopravnosti u partnerskim i roditeljskim

ulogama koji je manji kod tradicionalnih nego li kod egalitarnih muškaraca. S druge strane, žene neovisno o svom stavu percipiraju da pravedna raspodjela uloga u njihovim obiteljima još uvijek nije postignuta. Čubela Adorić i Mičić (2010.) pojašnjavaju da pravednost u kontekstu partnerskih odnosa počiva na distributivnoj pravednosti, odnosno proporcionalnosti ili jednakosti omjera doprinosa i dobitaka iz veze kod jednog i drugog partnera. Moguće je da će žene koje zastupaju egalitaran stav prema rodnim ulogama biti osjetljivije na neproporcionalnost ulaganja u vezu u usporedbi s partnerovim ulaganjem i pritom doživljavati odnos manje pravednim. Slično potvrđuje i Ajduković (2009.:97) koji navodi da »žene u većoj mjeri osjećaju neravnopravnost te stoga u većoj mjeri nego muškarci procjenjuju da su one rodno neravnopravne u većini područja života i rada«.

U našem istraživanju, razlika između žena i muškaraca koji se izjašnjavaju kao egalitarni u svojim stavovima vidljiva je na brojnim česticama upotrijebljene Skale percipirane pravednosti u braku (na 8 od ukupno 11 čestica). Primjerice, egalitarne žene češće osjećaju da je **prevelik dio odgovornosti za zajednički život na njima**, dok se egalitarni muškarci značajno više slažu s izjavom da **teret obveza i odgovornosti snose podjednako** s partnericom. S obzirom na to da u ovom uzorku muškarci egalitarnog stava precjenjuju pravednost u partnerskom odnosu u usporedbi s egalitarnim ženama, moguće je da je osjećaj nepravdnosti kod egalitarnih žena pojačan zbog većeg usmjeravanja na ravnotežu u razmjerni ulaganja u odnosu.

S druge strane, tradicionalnije žene razlikuju se od tradicionalnijih muškaraca u manjem broju izjava vezanih uz pravednost (u samo 3 od 11 čestica) te je vidljivo kako se tradicionalniji muškarci i žene ne razlikuju toliko u doživljaju pravednosti u vezi kao što je to slučaj kod egalitarnih. Ovakav

nalaz mogao bi se potkrijepiti razmišljanjem Jugović i Kamenov (2009.:38) kako se »u tradicionalnom, patrijarhalnom društvenom okruženju pravednom može smatrati podjela u braku prema kojoj supruga preuzima na sebe većinu odgovornosti za skrb oko djece i kućanske poslove, a suprug preuzima većinu brige o zarađivanju za obitelj, dok se u manje tradicionalnoj okolini takva podjela vjerojatno ne bi smatrala pravednom«, na što ukazuje istaknuta razlika između egalitarnih žena i muškaraca. Ipak, kada tradicionalnije žene **razmišljaju o tome što od svoje veze dobivaju, osjećaju se donekle zakinute u odnosu na partnera**, pri čemu se slažu s egalitarnim ženama, a značajno razlikuju od svojih partnera. Dodatno, jedino tradicionalnije žene, za razliku od svih ostalih sudionika, smatraju da se u njihovoj vezi oba partnera ne **odriču** i ne **žrtvuju** podjednako. Na taj način tradicionalnije žene ipak izražavaju svoj doživljaj neravnopravnosti u vezi.

ZAKLJUČAK

Cilj ovog istraživanja bio je utvrditi postoji li suglasje između partnera po pitanju stavova i ostvarenih rodnih uloga vezanih uz partnersku zajednicu/obitelj, odnosno razlikuju li se sudionici u navedenim ulogama, zadovoljstvu raspodjelom partnerskih ulaganja vezanih uz obavljanje svakodnevnih poslova u domaćinstvu, raspodjelom kućnog proračuna, donošenjem obiteljskih odluka te doživljaju pravednosti u vezi, a s obzirom na tradicionalnost u stavovima prema rodnim ulogama koje izražavaju.

U oba spola vidljiv je značajan pomak od egalitarnijih stavova prema tradicionalnijim ostvarenim ulogama. Pritom žene imaju egalitarnije stavove prema rodnim ulogama nego muškarci te je prisutno značajno nesuglasje između egalitarnog stava i ostvarenih partnerskih i roditeljskih uloga koje su tradicionalnije. U muškaraca se

uočava sukladnost stava i ostvarene partnerske uloge, dok je na razini roditeljske uloge prisutna nesuglasnost u smislu egalitarnijeg stava i tradicionalnijeg percipiranog ponašanja.

I spol i stav prema rodnim ulogama pokazali su se značajnim odrednicama zadovoljstva i percepcije pravednosti u vezi. Žene su značajno manje zadovoljne raspodjelom kućanskih poslova i financija te doživljavaju pravednost u vezi manjom. Sudionici koji imaju egalitaran stav prema rodnim ulogama, doista imaju egalitarnije ostvarene partnerske i roditeljske uloge, zadovoljniji su svojim sudjelovanjem u raspodjeli financijskih izdataka te doživljavaju partnerski odnos nešto pravednijim nego sudionici tradicionalnijeg stava. U ovom uzorku sudionici tradicionalnijeg stava, za razliku od onih s egalitarnim stavovima, prosječno su nižeg stupnja obrazovanja, dulje žive s partnerom, a do punoljetnosti su odrastali u manjem mjestu. Utvrđena je značajna interakcija spola i stava o rodnim ulogama na doživljaj pravednosti u vezi. Pokazalo se da se tradicionalniji muškarci i žene manje razlikuju u percepciji pravednosti veze nego egalitarni muškarci i žene. Žene doživljavaju pravednost u vezi najmanjom, a egalitarni muškarci najvećom.

Osnovni nedostatak ovog istraživanja je činjenica da se radi o prigodnom uzorku u kojem su sudionici istraživanja selekcionirani dobrovoljnošću sudjelovanja u istraživanju, visokim stupnjem obrazovanja, kao i visokom stopom zaposlenosti, što sveukupno ne može reprezentirati našu populaciju. Posljedica ovakvog uzorka je da rezultati gravitiraju prema egalitarnijem stavu prema rodnim ulogama. No, kako je navedeno kroz primjere u raspravi, rezultati dobiveni ovim istraživanjem većinom su sukladni najnovijim istraživanjima na velikim uzorcima sudionika koja se bave ovom temom, osobito u Hrvatskoj. Stoga preporuke za daljnja istraživanja uključuju

povećanje broja sudionika u uzorku s ciljem povećanja varijabiliteta u sociodemografskim osobinama, kako bi se omogućila generalizacija te nastavilo praćenje stavova hrvatskih parova po pitanju rodnih uloga, ne samo u deklarativnom smislu, već i na razini ostvarenih odnosa i ponašanja. Činjenica je da su istraživanja koja analiziraju stvarno ponašanje prikupljajući podatke metodama kao što su vođenje dnevnika, opservacija bez sudjelovanja ili snimanje situacija mnogo objektivnija od bilježenja percepcije ponašanja partnera. Ipak, za takva istraživanja potreban je značajno veći proračun pod okriljem većeg projekta. Kako je podatke koji se odnose na parove vrlo teško prikupljati, smatramo da i ovaj rad unutar svojih ograničenja doprinosi boljem razumijevanju povezanosti stavova prema rodnim ulogama s odnosima, zadovoljstvom i doživljajem pravednosti u partnerskoj zajednici.

LITERATURA

- Ajduković, D. (2009). Svijest o rodnoj neravnopravnosti i diskriminaciji. U Ž. Kamenov & B. Galić (ur.), *Percepcija, iskustvo i stavovi o rodnoj diskriminaciji u RH - Izvještaj o istraživanju* (str. 96-113). Zagreb: Ured za ravnopravnost spolova Vlade RH.
- Aronson, E., Wilson, T. D., & Akert, R. M. (2005). *Socijalna psihologija*. Zagreb: Mate.
- Baker, R., Kiger, G., & Riley, P. J. (1996). Time, dirt, and money: The effects of gender, gender ideology, and type of earner marriage on time, household-task, and economic satisfaction among couples with children. *Journal of Social Behavior & Personality*, 11(5), 161-177.
- Bartley, S. J., Blanton, P. W., & Gilliard, J. L. (2005). Husbands and wives in dual-earner marriages: Decision-making, gender role attitudes, division of household labor and equity. *Marriage & Family Review*, 37(4), 69-94. doi:10.1300/J002v37n04_05

- Baxter, J., Hewitt, B., & Haynes, M. (2004). Transitions through the lifecourse and time spent on housework. *Conference Papers - American Sociological Association*, 1-24.
- Brajdić-Vuković, M., Birkelund, G. E., & Štulhofer, A. (2007). Between tradition and modernization attitudes toward women's employment and gender roles in Croatia. *International Journal of Sociology*, 37(3), 32-53. doi:10.2753/IJS0020-76593703002
- Bryant, A. (2003). Changes in attitudes toward women's roles: Predicting gender-role traditionalism among college students. *Sex Roles*, 48(3-4), 131-142. doi:10.1023/A:1022451205292
- Bryant, R., & Constantine, M. (2006). Multiple role balance, job satisfaction, and life satisfaction in women school counselors. *Professional School Counseling*, 9(4), 265-271.
- Carter, J., Corra, M., & Holland, L. (2007). Changing times and changing views: Assessing race and gender differences in gender-role attitudes over a three decade period. *Conference Papers - American Sociological Association*, 1-23.
- Coltrane, S. (2000). Research on household labour: Modelling and measuring the social embeddedness of routine family work. *Journal of Marriage & Family*, 62(4), 1208-1233. doi:10.1111/j.1741-3737.2000.01208.x
- Čudina-Obradović, M., & Obradović, J. (2006). *Psihologija braka i obitelji*. Zagreb: Golden Marketing – Tehnička knjiga.
- Čubela Adorić, V., & Jurević, J. (2006). *Prikaz Upitnika percepcije kvalitete bračnog odnosa*. Rukopis.
- Čubela Adorić, V., & Mičić, L. (2010). Skala percipirane pravednosti u braku. U I. Tucak Junaković, V. Čubela Adorić, Z. Penezić & A. Proroković (ur.), *Zbirka psihologijskih skala i upitnika V* (str. 53-59). Zadar: Sveučilište u Zadru.
- Damaske, S. (2008). Moving on up? The roles of work and family in women's life trajectories. *Conference Papers - American Sociological Association*.
- Državni zavod za statistiku. (2009). *Žene i muškarci u Hrvatskoj 2009*. Zagreb: Državni zavod za statistiku RH.
- Frieze, I. H., Ferligoj, A., Kogovšek, T., Renner, T., Horvat, J., & Šarlija, N. (2003). Gender-role attitudes in university students in the United States, Slovenia and Croatia. *Psychology of Women Quarterly*, 27(3), 256-261. doi:10.1111/1471-6402.00105
- Glass, C. (2004). Women's employment and the transition to the market economy: The case of East-Central Europe. *Conference Papers - American Sociological Association*, 1-24.
- Himsel, A., & Goldberg, W. (2003). Social comparisons and satisfaction with the division of housework: Implications for men's and women's role strain. *Journal of Family Issues*, 24(7), 843-866. doi:10.1177/0192513X03255323
- Jugović, I. (2004). *Zadovoljstvo rodnim ulogama*. (Diplomski rad). Zagreb: Filozofski fakultet.
- Jugović, I., & Kamenov, Ž. (2009). Rodna (ne) ravnopravnost i diskriminacija u obiteljskim odnosima. U Ž. Kamenov & B. Galić (ur.), *Percepcija, iskustvo i stavovi o rodnoj diskriminaciji u RH - Izvještaj o istraživanju* (str. 31-46). Zagreb: Ured za ravnopravnost spolova Vlade RH.
- Kamenov, Ž. (2009). Stavovi, predrasude i uvjerenja o uzrocima rodne diskriminacije. U Ž. Kamenov & B. Galić (ur.), *Percepcija, iskustvo i stavovi o rodnoj diskriminaciji u RH - Izvještaj o istraživanju* (str. 114-138). Zagreb: Ured za ravnopravnost spolova Vlade RH.
- Kamenov, Ž., Jelić, M., Tadinac, M., & Hromatko, I. (2007). Quality and stability of the relationship as a function of distribution of housework, financial investments and decision making between partners. In V. Čubela-Adorić (Ed.), *Psychology days in Zadar: Book of selected proceedings* (str. 133-151). Zadar: University of Zadar.
- Kamenov, Ž., & Jugović, I. (2009). Percepcija, iskustvo i stavovi o rodnoj (ne)ravnopravnosti u obitelji. U Ž. Kamenov & B. Galić (ur.), *Percepcija, iskustvo i stavovi o rodnoj diskriminaciji u RH - Izvještaj o istraživanju* (str. 148-174). Zagreb: Ured za ravnopravnost spolova Vlade RH.
- Kerovec, N. (2003). (Ne)jednakost žena na tržištu rada. *Revija za socijalnu politiku*, 10(3), 263-282. doi:10.3935/rsp.v10i3.105

- Kerpelman, J., & Schvaneveldt, P. (1999). Young adults' anticipated identity importance of career, marital, and parental roles: Comparisons of men and women with different role balance orientations. *Sex Roles*, (4), 189-217. doi:10.1023/A:1018802228288
- Kingsbury, N. (1983). An assessment of decision-making processes in dual-career marriages. *Annual meeting of the National council on family relations*, 11-15.
- Kluwer, E., Heesink, J., & Van De Vliert, E. (1997). The marital dynamics of conflict over the division of labor. *Journal of Marriage & Family*, 59(3), 635-653. doi:10.2307/353951
- Lee, C., & Powers, J. (2002). Number of social roles, health, and well-being in three generations of Australian women. *International Journal of Behavioral Medicine*, 9(3), 195-215. doi:10.1207/S15327558IJBM0903_03
- Lennon, M., & Rosenfield, S. (1994). Relative fairness and the division of housework: The importance of options. *American Journal of Sociology*, 100(2), 506-531. doi:10.1086/230545
- Lobodzinska, B. (1996). Women's employment or return to family values in Central-Eastern Europe. *Journal of Comparative Family Studies*, 27(3), 519-544.
- Major, B. (1993). Gender, entitlement, and the distribution of family labor. *Journal of Social Issues*, 49(3), 141-159. doi:10.1111/j.1540-4560.1993.tb01173.x
- McNay, K. (2005). The implications of the demographic transition for women, girls and gender equality: A review of developing country evidence. *Progress in Development Studies*, 5(2), 115-134. doi:10.1191/1464993405ps109oa
- Mederer, H. J. (1993). Division of labor in two-earner homes: Task accomplishment versus household management as critical variables in perceptions about family work. *Journal of Marriage & Family*, 55(1), 133-145. doi:10.2307/352964
- Meier, J., McNaughton-Cassill, M., & Lynch, M. (2006). The management of household and childcare tasks and relationship satisfaction in dual-earner families. *Marriage & Family Review*, 40(2-3), 61-88. doi:10.1300/J002v40n02_04
- Mikula, G., Freudenthaler, H., Brennacher-Kröll, S., & Schiller-Brandl, R. (1997). Arrangements and rules of distribution of burdens and duties: The case of household chores. *European Journal of Social Psychology*, 27(2), 189-208. doi:10.1002/(SICI)1099-0992(199703)27:2<189::AID-EJSP814>3.0.CO;2-O
- Obradović, J., & Čudina Obradović, M. (2001). Korelati i odrednice broja djece u obitelji. *Društvena istraživanja*, 10(4-5), 655-683.
- Pearson, Q. (2008). Role overload, job satisfaction, leisure satisfaction, and psychological health among employed women. *Journal of Counseling & Development*, 86(1), 57-63.
- Rogers, S. J., & Amato, P. R. (2000). Have changes in gender relations affected marital quality?. *Social Forces*, 79(2), 731-753. doi:10.2307/2675515
- Rusbult, C., Johnson, D., & Morrow, G. (1986). Predicting satisfaction and commitment in adult romantic involvements: An assessment of the generalizability of the investment model. *Social Psychology Quarterly*, 49(1), 81-89. doi:10.2307/2786859
- Spence, J., & Hahn, E. (1997). The attitudes toward women scale and attitude change in college students. *Psychology of Women Quarterly*, 21(1), 17-34. doi:10.1111/j.1471-6402.1997.tb00098.x
- Steil, J. M., & Weltman, K. (1991). *Marital inequality*: The importance of resources, personal attributes, and social norms on career valuing and the allocation of domestic responsibilities. *Sex Roles*, 24(3-4), 161-179. doi:10.1007/BF00288889
- Stickney, L., & Konrad, A. (2007). Gender-role attitudes and earnings: A multinational study of married women and men. *Sex Roles*, 57(11-12), 801-811. doi:10.1007/s11199-007-9311-4
- Suitor, J. (1991). Marital quality and satisfaction with the division of household labor across the family life cycle. *Journal of Marriage & Family*, 53(1), 221-230. doi:10.2307/353146
- Sundstrøm, E. (1999). Should mothers work? Age and attitudes in Germany, Italy and Sweden. *International Journal of Social Welfare*, 8(3), 193-205. doi:10.1111/1468-2397.00083

- Šikić-Mičanović, L. (2001). Some conceptualisations and meanings of domestic labour. *Društvena istraživanja*, 10(4-5),731-766.
- Tadinac, M., Kamenov, Ž., Jelić, M., & Hromatko, I. (ur.). (2007). *Što ljubavnu vezu čini uspješnom?: Izvještaj s XV. ljetne psihologijske škole*. Zagreb: Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta.
- Tang, T. N., Tang, C. S. (2001). Gender role internalization, multiple roles and Chinese women's mental health. *Psychology of Women Quarterly*, 25(3), 181-196. doi:10.1111/1471-6402.00020
- Tomić-Koludrović, I., & Lončarić, D. (2006) Promjene rodni uloga u procesima modernizacije: usporedba Austrije i Hrvatske. *Acta Iadertina*, 3, 55-71.
- Topolčić, D. (2001). Muškarci to ne rade: rodno segregirana podjela rada u obitelji. *Društvena istraživanja*, 10(4-5),767-789.
- Twenge, J. M. (1997). Attitudes toward women, 1970-1995: A meta-analysis. *Psychology of Women Quarterly*, 21(1), 35-51. doi:10.1111/j.1471-6402.1997.tb00099.x
- Wilkie, J., Ferree, M., & Ratcliff, K. (1998). Gender and fairness: Marital satisfaction in two-earner couples. *Journal of Marriage & Family*, 60(3),577-594. doi:10.2307/353530
- Witt, S. (1997). Parental influence on children's socialization to gender roles. *Adolescence*, 32(126), 253-259.

Summary

GENDER DIFFERENCES IN FAMILY ROLES, SATISFACTION AND PERCEPTION OF FAIRNESS WITH REGARD TO THE TRADITIONALITY OF GENDER ATTITUDES

Andreja Bartolac

University of Applied Health Studies

Željka Kamenov

*Department of Psychology
Faculty of Philosophy, University of Zagreb*

Olivera Petrak

*University of Applied Health Studies
Zagreb, Croatia*

This paper explores the relationship between expressed attitude toward gender roles and perception of realised family gender roles, together with the satisfaction with distribution of partner investments related to the performance of everyday family activities and the experience of fairness in relationship. The study included 117 couples. The hypothesis about the difference between women and men in terms of attitudes towards partner's and parental gender role was confirmed. Women have more egalitarian attitudes than men, while in the realization of the roles partners do not differ. Traditional participants, unlike those with egalitarian attitudes, have lower levels of education, have lived longer with their partner and grew up in a smaller town. Significant interactions of main effects were found for the variable perception of fairness in a relationship. Men generally consider relationship to be more equitable than women, while egalitarian men believe that fairness in relationship is highest and women experience fairness the lowest.

Keywords: gender roles, married/cohabiting couples, gender attitudes, satisfaction, fairness.